MEVLÂNA İLE OĞLU SULTAN VELED'E AİT KIYAFETLERİN YENİ BELGELERLE DEĞERLENDİRİLMESİ VE KONSERVASYON ÖNERİLERİ

Naci BAKIRCI[1]

[1]Dr, Konya Müze Müdür Yardımcısı, nacibakirci(at)hotmail.com ORCID ID: 0000-0002-7237-2255

Bakırcı, Naci. "Mevlâna İle Oğlu Sultan Veled'e Ait Kıyafetlerin Yeni Belgelerle Değerlendirilmesi ve Konservasyon Önerileri". idil, 65 (2020 Ocak): s. 117-129. doi: 10.7816/idil-09-65-10

Öz

Konya Mevlâna Müzesi'nde Mevlâna ve oğlu Sultan Veled'e ait 21 adet kıyafet bulunmaktadır. Bu kıyafetler Mevlevilik Tarikatı ve Türk Kumaş Sanatı tarihi bakımından çok kıymetlidir. İlk kez bu kıyafetleri müzenin Kurucu Müdürü Mehmet Yusuf 1930 yılında hazırladığı Müze Rehberi kitabında yayınlayarak bilim dünyasına tanıtmıştır. Uzun bir aradan sonra Mehmet Önder bu kıyafetleri hem kitabında hem de ayrı olarak yayınladığı makalesinde ele almıştır. Türk kumaşları üzerinde çalışma yapan araştırmacılar bu kıyafetlerin Selçuklu döneminden kalmış ve Mevlâna'ya ait oldukları konusuna şüphe ile yaklaşmışlardır. Ancak, bu şüpheleri çözmek için herhangi bir çalışma da yapılmamıştır. Bu iki çalışmadan sonra Türk kumaş sanatı hakkında birçok araştırma yapan Nurhan Atasoy, tarikat kıyafetlerini tanıtan kitabında Mevlevi kıyafetlerini tanıtırken bu kıyafetleri de incelemiş bazılarının çizimlerini çıkartmış, hırkaların Topkapı Sarayındaki hırkalarla benzerlik gösterdiğini ifade ederek bunların saraydan hediye olarak gönderilmiş olabilecekleri üzerinde durmuştur. Yeni yayınlanan müze demirbaş defterleri ile Konya'da yaşamış devlet adamlarından Hafız Zühtü Efendi'nin hatıratı yayınlanınca bu kıyafetler hakkında yeni bilgiler ortaya çıkmıştır. Bu iki kitapta yer alan bilgiler, giysilerin Mevlana'ya ait olduğunu düşündürmektedir. Bu bilgiler ışığında kıyafetlerin yeniden ele alınarak Türk kumaş sanatının erken örnekleri ve türleri tanıtılmaya çalışılmıştır. Ayrıca Mevlevi dedelerinin bu elbiseleri her gün sabah giyip zikir yaptıklarını bu nedenle kıyafetlerin çok yıpranmış olduğunu Zühtü Efendi eserinde anlatmaktadır. Müze Müdürlüğü tarafından yıpranmış olan bu kıyafetlerin bakım ve onarım çalışması başlatılmış bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Mevlâna'nın Kıyafetleri, Selçuklu Kumaşları, Hafız Zühtü Efendi

Makale Bilgisi
Geliş: 28 Eylül 2019 *Düzeltme: 10 Ekim 2019* *Kabul: 13 Aralık 2019*

© 2019 idil. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Mevlâna Müzesi kumaş koleksiyonunda Mevlevilik Tarikatı'nın Piri Mevlâna'ya ait 20, tarikatın kurucusu oğlu Sultan Veled'e ait 2 adet kıyafet bulunmaktadır. Bu kıyafetlerin Mevlâna ve oğlu Sultan Veled'e ait oldukları konusuna araştırmacılar şüpheli yaklaşmıştır. Bunun nedeni Selçuklu döneminden günümüze birkaç kumaş parçasından başka örneğin gelmemiş olmasıdır. Müzede bulunan bu kumaşların tarihini belirleyebilecek herhangi bir teknik analiz de yapılmamıştır. Karşılaştırma yoluyla tarihlendirme yapacak o döneme ait başka kumaş örnekleri de müzelerimizde bulunmamaktadır. Makalenin konusu olan bu kıyafetler gerçekten Hz. Mevlâna ve oğlu Sultan Veled'e ait ise bu durum, bu iki önemli şahsiyetin sağlığında kullanmış oldukları kıyafetleri belirlemiş olmanın yanında Türk kumaş sanatının erken sayılabilecek örneklerine sahip olmak bakımından da büyük önem taşımaktadır. Konya Koyunoğlu Müzesinde bulunan iki küçük kumaş parçası ile Fransa Lion Müzesi'nde bulunan kumaş parçası dışında müze ve koleksiyonlarda Selçuklu dönemine ait bilinen kumaş örneği bir iki adedi geçmemektedir.

Mevlâna'nın 1273 yılında vefatından sonra yaptırılmış olan türbesi etrafına ilave edilen yapılar topluluğunda kurulan Mevlevi Dergâhına yapılan vakıflar ile âşıklar kâbesi kurulmuş, Mevlâna'yı seven dostlarının yönelebileceği bir merkez oluşturulmuştur (Gölpınarlı 2006: 37). Mevlâna Dergâhına Selçuklu, Karamanoğlu ve Osmanlılar döneminde yönetici ve zenginler tarafından hediye edilen eşyalarla çok zengin bir koleksiyon oluşmuştur. Osmanlı coğrafyasında bulunan tüm Mevlevihanelerin bağlı olduğu Konya Mevlevi Dergâhı 1925 yılında tekke ve zaviyelerin kapatılmasından sonra Bakanlar Kurulu kararı ile müzeye dönüştürülmüştür (Önder 1982: 1; Karaduman 2005: 140). Tekkeler kapatıldıktan sonra bir yıl kadar kapalı kalmış Milli Eğitim Bakanlığı ve Konya Valiliğince oluşturulmuş olan komisyon marifetiyle açılan dergahta eşyaların tek tek sayımı yapılmış, müzelik değerde bulunanlar eserlerin envanterleri yapılarak hazırlanan müze envanter defterlerine kaydedilmiş ve 2 Mart 1927 tarihinde Müzenin açılışı yapılmıştır (Mehmet Yusuf 1930: 8).

Envantere alınan eserler el yazmaları, madeni eserler, ahşap eserler ve dokumalar olarak tasnif edilmiş, müteselsil envanter numarası verilerek müze koleksiyonları oluşturulmaya çalışılmıştır. Melbusat, çatma, puşide, kumaş, işleme koleksiyonu arasında Mevlâna'ya atfedilen hırka, cübbe, entari, arakiye ve sikke ile Mevlâna'nın oğlu Sultan Veled'e atfedilen cübbe ve destegül araştırmacıların dikkatini çekmiştir.

Kıyafetler Üzerinde Yapılan Yayınlar

Bu kıyafetler ilk kez müzenin kurucu Müdürü Mehmet Yusuf tarafından hazırlanmış rehber kitapçıkta "melbusat, çatma, puşide, kumaş, işleme" bahsinde Mevlâna ve oğlu Sultan Veled'in hali hayatında istimal ettiği cübbe, hırka, entari, sikke ve arakiye diye herhangi bir kaynak gösterilmeden birkaç fotoğrafla tanıtılmıştır (Mehmet Yusuf 1930: 78-80). Mehmet Yusuf bu kıyafetlerin Mevlâna ve oğluna ait olduğu bilgilerini; Dergâh müzeye dönüştürüldükten sonra müzede hizmetli kadrosunda istihdam edilen Hücrenişin Ankaralı Mehmet Dede ile Sultan Selim Camii'nde görev yapan Mesnevihan Filibeli Sıtkı Dede'den almış olabilir.

Daha sonraki yıllarda Müze Müdürü Mehmet Önder, Mevlâna Müzesi kitabında "Mevlâna'ya ait elbiselerin bir kısmı basit pamuklu dokuma, bir kısmı da ipek ve iplik karışık hareli gezi, atlas, alaca ve canfes gibi kumaşlardan yapılmıştır" diye kıyafetlerin cinsleri hakkında bilgiler vermiştir. Bu kıyafetlerin Mevlevi kaynaklarında belirtilen Mevlâna'nın giydiği ferace, entari ve cübbelerle örtüştüğünü belirtmiştir (Önder 1958: 24). Önder daha sonra yayınladığı makalesinde; kıyafetlerin tamamı hakkında kısa bilgiler vermiştir (Önder 1974: 5-14). Önder bu kıyafetlerin Mevlâna ve oğlu Sultan Veled'e ait olabileceğini Akyurt gibi herhangi bir bilgi ve belgeye dayandırmadan ifade etmiştir ayrıca 703 envanter numaralı kıyafette Selçuklu dönemine ait bir mühür görmüş olduğunu belirtmişse de bu mühür tarafımızca tespit edilememiştir.

Türk kumaş sanatı üzerindeki çalışmaları ile temayüz etmiş Nurhan Atasoy, Tarikatların Giyim Kuşam Tarihi kitabında Mevlevi Dervişlerinin kıyafetlerini tanıtırken müzede bulunan bu kıyafetlerin renkli fotoğraflarına ve bazılarının çizimlerine yer vermiştir. Atasoy, bu kıyafetlerin Mevlevi dervişlerinin bilinen tennure, destegül, cübbe gibi kıyafetlerinden farklı olduklarını, Mevlâna'ya atfedilen beş pamuklu hırkanın kalıplarını çıkardığını, bu hırkaların Topkapı Sarayı koleksiyonunda bulunan kaftanlara benzediğini belirterek hırkaların Mevlâna'ya atfedilmelerinin güç olduğunu, bunların İstanbul'dan dergâha hediye veya hilat olarak verilmiş olabileceğini belirtir (Atasoy 2005: 103-128).

Yeni Bulunan Belgeler

Bilinen bu yayınlardan sonra tarafımca ilk kez yayınlanmış olan Dergâh Demirbaş defteri ile 1990'lü yıllarda

Konya'da yaşamış vefatı üzerine dergâh mezarlığına defin edilmiş Hafız Zühtü Efendi'nin Elsinetü'l-Halk Aklamü'l-Hakk isimli eseri torunu Hasan Zühtü Şenyuva tarafından günümüz Türkçesine çevriletilerek yayınlanmıştır. Dergâh Demirbaş Defterinde ve Zühtü Efendi'nin hatırat kitabında Mevlâna ile oğlu Sultan Veled'e atfedilen kıyafetler hakkında yeni bilgiler ortaya çıkmıştır.

İlk bilgi Konya Mevlâna Dergâhı'nın 1891 tarihli demirbaş defterlerinde kayıtlıdır. Bu defter iki adet tanzim edilmiş birisi Müze İhtisas Kütüphanesi'nde 10012 demirbaş numarasına kayıt edilmiş diğer defter 1994 yılında Celaleddin Bakır Çelebi tarafından Mevlana Müzesi'ne hediye edilmiştir. Bu defterde 1274 yılından 1911 yılına kadar Mevlâna dergâhına vakfedilen eşyaların listesi çıkartılmış eşyaların cinsi hakkında bilgiler verilmiş, Türbedar Osman Dede Efendi'nin nezdinde tasdik edilerek dergâhta görevli olan Sernayi, Şems Türbedarı, Sertabbah, Sertarik ve Bevvap Abdülvahid tarafından mühürlenmiştir. Defterlere dergâhta bulunan tüm malzemelerin dökümleri yapılmış, ayrıca pek çok eşyanın kimler tarafından hediye edildiği kırmızı mürekkepli yazısıyla belirtilmiştir. Bu defterlerde "Bu dahi sandığın mezkûr derununda cenabı pir efendimizin sikke-i şerifi bir adet, Sultan Veled Efendimize ait üzeri ve etrafı kâmilen ayet ve ufak yazılmış beyaz bez üzerine kenarı ipek tahvil keşide olunmuş nim ten bir adet, alacadan mamul gayet eski Hazret-i Pir Efendimize mensup entari iki adet, az fersude alaca entari iki adet, pamuklu alaca entari bir adet, penbesiz alaca entari bir adet, yeşil atlastan mamul hilat bir adet, zeytuni ince beyaz çizgili ipek entari bir adet, koyu yeşil çizgili alaca penbeli bir adet, kırmızı ve yeşil ve beyaz renklerden mürekkep gayet sık satraçlı alaca entari bir adet, ince ve beyaz mor yollu penbeli alaca hırka bir adet" şeklinde Mevlâna ve oğlu Sultan Veled'e ait kıyafetlerin dökümü yapılmıştır (Bakırcı 2019: 3-15). Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi, dergâha hediye edilmiş eşyaların görevli dedeler tarafından kayıt altına alınmış oldukları ve kimler tarafından hediye edildiklerini dergâhta yaşayan dedelerin bildiği tahmin edilebilir. Bu bilgiler günümüzde Mevlâna Müzesi koleksiyonunda bulunan dergâhtan nakil olan eserlerin kimler tarafından hediye edildiklerinin belirlenmesi bakımından çok kıymetlidir.

İkinci bilgi ise Sultan Abdülhamit döneminde devlet ricalinden olup Konya'da ikamete gönderilen Karslı Hafız Hüseyin Zühtü Efendi'nin 1904 yılında kaleme aldığı Elsinetü'l-Halk Aklamü'l-Hakk (Halkın Dilleri, Hakkın Kalemleri) isimle eserinde yer almaktadır. Zühtü Efendi dergâhın mescidini anlatırken "Bu mescitte, her gün güneş doğmadan önce, sabah namazı kılındıktan hemen sonra Mevlâna'nın huzurunda kırk-elliyi aşkın dede Mevlâna Hazretleri'nin giydiği eski elbiseleri giyerler ve cemaatle birlikte büyük bir saygı ve edep içinde Allah'ın isimlerini anarlar. Bu süreklilik hiçbir tarikatta yoktur" diyerek Mevlevi dervişlerinin her gün sabah Mevlâna'nın kıyafetlerini giydiklerini belirtmiştir (Hafız Hüseyin Zühtü 2008: 26).

Demirbaş defterinde verilen bilgileri müzede koleksiyonunda bulunan eserlerle karşılaştırdığımızda tüm bilgilerin doğru ve eserlerle uyumlu olduğu görülmüştür. Zühtü Efendi'nin verdiği bilgilere göre de kıyafetler yüzlerce yıl kullanıldığı için oldukça yıpranmış ve yer yer parçalanmıştır. Bu iki yeni bilgi dergâhtan müzeye nakil edilmiş bu kıyafetlerin Mevlâna ve oğlu Sultan Veled'e ait olduklarını göstermektedir.

Müze Koleksiyonunda Mevlâna'ya Atfedilen Kıyafetler

Müze koleksiyonunda Mevlâna atfedilen 2 adet sikke, 1 adet arakiye, 3 adet cübbe, 8 adet hırka, 4 adet entari, 1 adet omuzluk olmak üzere toplam 19 adet kıyafet ile oğlu Sultan Veled'e ait 1 adet cübbe ve 1 adet cepken bulunmaktadır.

Sikkeler

Sikke 687 envanter numarasına kayıtlıdır. Yüksekliği 27 cm, baş çevresi 60 cm. Kirli beyaza yakın deve yününden yapılmış olup yer yer güve yenikleri ve delik kısımları bulunmaktadır (Resim 1).

Resim 1. 687 Envanter Nolu Sikke

Sikke 688 envanter numarasına kayıtlıdır. Yüksekliği 30 cm, baş çevresi 60 cm. Doğal kahverengi deve yününden yapılmıştır. Sikkenin bazı yerlerinde güve yenikleri ve delik kısımları bulunmaktadır (Resim 2).

Resim 2. 688 Envanter Nolu Sikke

Arakiye

Arakiye 686 envanter numarasına kayıtlıdır. Yüksekliği 20 cm. baş çevresi 60 cm. beyaz renkli doğal deve yününden yapılmıştır. Sikkelere göre daha kısa yapılmış olan arakiye gece takkesi olarak kullanılmıştır (Resim 3).

Resim 3. 686 Envanter Nolu Arakiye

Cübbeler

Cübbe 689 envanter numarasına kayıtlıdır. Boyu 140 cm, etek genişliği 240 cm dir. Düz yeşil atlas kumaştan dikilmiş iç kısmında beyaz renkli astar bulunmaktadır. Yakasız olan cübbenin kolları eteğe kadar uzun, önü boydan boya yırtmaçlıdır. Bel hizasına kadar kaytanlı düğme ilikleri bulunan cübbe oldukça yıpranmıştır (Resim 4).

Resim 4. 689 Envanter Nolu Cübbe

Cübbe 694 envanter numarasına kayıtlıdır. Boyu 139 cm, etek genişliği 234 cm. Cübbe gezi cinsi kumaştan dikilmiştir. İç kısmında beyaz renkli astar bulunan cübbenin kumaşı mermer desenlidir. Geniş yakalı olan cübbe boydan boya yırtmaçlı olup bol miktarda sıralı düğme kaytanı bulunmaktadır (Resim 5).

Resim 5. 694 Envanter Nolu Cübbe

Cübbe 701 envanter numarasına kayıtlıdır. Boyu 140 cm, etek genişliği 270 cm. Gezi cinsi kumaştan dikilmiştir. Krem renkli olan cübbe beyaz, yırtmaç kenarları siyak astarlıdır. Yakasız ve boydan boya yırtmaçlıdır. Cübbe iyi durumda olup kollarında yıpranmış yerleri bulunmaktadır (Resim 6).

Resim 6. 701 Envanter Nolu Cübbe

Hırkalar

Hırka 690 envanter numarasına kayıtlıdır. Hırkanın boyu 140 cm, etek genişliği 225 cm. Siyah ve beyaz yollu gezi cinsi kumaştan dikilmiştir. Beyaz astarlı olan hırkanın kumaş ve astar arasına pamuk yerleştirilmiş ve boyuna yollu olarak desenlendirilmiştir. Geniş yakalı ve uzun kollu olup, önü açık ve kaytanlıdır (Resim 7).

Resim 7. 690 Envanter Nolu Hırka

Hırka 691 envanter numarasına kayıtlıdır. Boyu 136 cm, etek genişliği 268 cm. olan hırka siyah ve beyaz yollu gezi cinsi kumaştan beyaz astarla dikilmiştir. Yakasız olan hırka diğer cübbe ve hırkalara göre daha kısa kolludur. Önü yırtmaçlı olup düğme kaytanları bulunmaktadır (Resim 8).

Resim 8. 691 Envanter Nolu Hırka

Hırka 695 envanter numarasına kayıtlıdır. Boyu 117 cm, etek genişliği 231 cm. Hırka alaca cinsi kumaştan dikilmiştir. Kumaşın zemini mavi ve beyaz yol desenlidir. Oldukça yıpranmıştır. Boydan boya yırtmaçlı olan hırkanın düğme kaytanları bulunmaktadır (Resim 9).

Resim 9. 695 Envanter Nolu Hırka

Hırka 696 envanter numarasına kayıtlıdır. Boyu 108 cm, etek genişliği 282 cm. Alaca cinsi kumaştan dikilmiş içi beyaz astarlıdır. Kumaşın deseni siyah ve beyaz ince şerit çizgilidir. Boydan boya yırtmaçlı olup arka tarafları oldukça yıpranmıştır. Kolları diğer hırkaların kollarına göre daha dardır (Resim 10).

Resim 10. 696 Envanter Nolu Hırka

Hırka 697 envanter numarasına kayıtlıdır. Boyu 127cm, etek genişliği 242 cm. Alaca cinsi kumaştan dikilmiştir. Kumaşın deseni siyah ve beyaz yol desenlidir. İçi beyaz kumaş astarlı, geniş yakalı hırkanın kol ve sırt kısmında eksik yerleri bulunmaktadır (Resim 11).

Resim 11. 697 Envanter Nolu Hırka

Hırka 699 envanter numarasına kayıtlıdır. Boyu 120 cm, etek genişliği 240 cm. Alaca cinsi mavi renkli kumaştan dikilmiştir. Kumaş ince beyaz yol desenlidir. Boydan boya yırtmaçlı olup, orta genişlikte yakası bulunmaktadır. İç kısmında beyaz astarlıdır (Resim 12).

Resim 12. 699 Envanter Nolu Hırka

Hırka 702 envanter numarasına kayıtlıdır. Boyu 145 cm, etek genişliği 245cm. Pembe renkli canfes cinsi kumaştan dikilmiştir. İçinde krem, yırtmaç kenarında kırmızı renk astar vardır. Kumaş ve astar arasına pamuk yerleştirilmiş olan hırka geniş yakalıdır. Oldukça yıpranmış, yer yer eksik kısımları bulunmaktadır (Resim 13).

Resim 13. 702 Envanter Nolu Hırka

Hırka 703 envanter numarasına kayıtlıdır. Boyu 154 cm, etek genişliği 262 cm. Düz mavi renkli atlas kumaştan dikilmiştir. Boydan boya yırtmaçlı, geniş yakalı dar ve uzun kolludur. Kumaş ve astar arasına pamuk yerleştirilmiş, boyuna dikişler atılmıştır. Yeşil ve açık mavi astar kumaşlı olan hırkanın bel kısmına kadar beş adet düğme kaytanı bulunmaktadır. Bir kolu oldukça yıpranmıştır (Resim 14).

Resim 14. 703 Envanter Nolu Hırka

Entariler

Entari 692 envanter numarasına kayıtlıdır. Boyu 132 cm, etek genişliği 210 cm. Alaca cinsi kumaştan dikilmiştir. Kumaş enine ve boyuna küçük kare yolludur. Entari beyaz astarlı, geniş yakalı dar ve daha kısa kolludur. Önden boydan boya yırtmaçlı olan entarinin kumaştan dikilmiş düğme kaytanları bulunmaktadır (Resim 15).

Resim 15. 692 Envanter Nolu Entari

Entari 693 envanter numarasına kayıtlıdır. Boyu 128 cm, etek genişliği 231cm. Gri renkli beyaz yol desenli ipekli kumaştan yapılmıştır. Entari mavi renkli keten kumaş astarlı, geniş yakalı ve daha kısa kolludur. Boydan

boya yırtmaçlı olan elbisenin yaka kısmında yakanının bağlanması için diğer entarilerden daha uzun kaytanları vardır (Resim 16).

Resim 16. 693 Envanter Nolu Entari

Entari 698 envanter numarasına kayıtlıdır. Boyu 129 cm etek genişliği 243 cm. Mavi renkli alaca cinsi kumaştan dikilmiştir. Kumaş ince beyaz yol desenlidir. Boydan boya yırtmaçlı olan entarinin yıpranmış ve eksik yerleri bulunmaktadır (Resim 17).

Resim 17. 698 Envanter Nolu Entari

Entari 700 envanter numarasına kayıtlı olup boyu 135 cm etek genişliği 240 cm. Mavi renkli alaca kumaşından dikilmiştir. Kumaş ince beyaz yolludur. Yakasız olan hırkanın önü boydan boya yırtmaçlı iç kısmı beyaz astarlıdır (Resim 18).

Resim 18. 700 Envanter Nolu Entari

Omuzluk

Omuzluk 704 envanter numarasına kayıtlıdır. Düz yeşil canfes kumaştan üçgen biçimli dikilmiştir. Krem ve turuncu renk astarlıdır. Omuzluk olarak kullanıldığını düşünülen bu kumaş parçasının kenarları sim işlemelidir (Resim 19).

Resim 19. 704 Envanter Nolu Omuzluk

Mevlâna'nın Oğlu Sultan Veled'e Atfedilen Elbiseler

Cübbe 705 envanter numarasına kayıtlıdır. Boyu 138 cm, etek genişliği 237 cm. Cübbe kendinden stilize karanfil benzeri lotus desenli ipek kumaştan dikilmiştir. Cübbe, sarı kumaş astarlı ve geniş yakalıdır. Mevlâna'ya ait kıyafetler gibi yıpranmamıştır. Oldukça iyi durumdadır (Resim 20).

Resim 20. 705 Envanter Nolu Cübbe

Cepken 706 envanter numarasına kayıtlıdır. Boyu 62 cm, eni 54 cm. Cepken beyaz renkli pamuklu kumaştan dikilmiştir. İçi beyaz kumaş astarla kaplanmıştır. Tılsımlı Gömlek olarak bilinmektedir. Semazenlerin Destegül adını verdikleri gömleklerin işlemeli olanıdır. Önü yırtmaçlı ve yakasız olan cepkenin üzeri önce mumlanmış sonra da üzerine güneş ne Nalın-ı Şerif motifleri simetrik olarak yerleştirilmiş, boşluklara da Ayetler siyah mürekkeple, şifreli hesap işleri de kırmızı mürekkeple yazılmıştır (Resim 21).

Resim 21. 706 Envanter Nolu Cepken (Tılsımlı Gömlek)

Örcün Barışta gömlek üzerinde yaptığı çalışmayı Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Kongresine bildiri olarak sunmuş, yazıların ve ayetlerin okunuşunu açıklamış, gömlek üzerinde bulunan güneş ve nalın-ı şerif motiflerini el sanatlarının diğer şubelerinde hazırlanmış eserlerle karşılaştırmıştır (Barışta 1996). Şifalı Gömlekler üzerinde geniş çalışmalar yapan Hülya Tezcan da Topkapı Sarayı'ndaki padişah ve şehzadelere ait şifalı gömleklerle karşılaştırmıştır (Tezcan 2006: 127).

Kısaca envanter numaralarını vererek tanıtmaya çalıştığım kıyafetlerden sikkeler ve arakiye doğal deve yününden yapılmıştır. Cübbelerin 2 tanesi gezi cinsi, 1 tanesi atlas kumaştan, hırkaların 2 tanesi gezi cinsi kumaştan, 4 tanesi alaca cinsi, kumaştan, 1 er tanesi de canfes ve atlas cinsi kumaştan, entarilerin 1 tanesi atlas cinsi kumaştan, 3 tanesi alaca cinsi kumaştan, omuzluk ise canfes cinsi kumaştan dikilmiştir.

Kıyafetler İçin Düşünülen Konservasyon Önerileri

Dergâh Demirbaş Defterindeki kayıtlar ile Hafız Zühtü Efendi'nin hatıratından öğrendiğimiz bilgilere göre, Mevlana Dergâhında yüzlerce yıl Mevlevi dervişlerince her gün sabah namazından sonra giyilen bu kıyafetlerin Mevlâna ve oğlu Sultan Veled'e ait olduğu düşüncesi kuvvetlenmiştir. Dergâh müzeye dönüştürüldükten sonra bu kıyafetlerden kondisyonu iyi durumda olan bir iki tanesi vitrinlerde teşhir edilmiş, diğer kıyafetler müze deposunda muhafaza edilmiştir.

Müze Müdürlüğü tarafından müzenin yeni teşhir çalışmalarında bu kıyafetlerin tamamının bakımlarının yaptırılarak sergilenebilmesi için Kültür ve Turizm Bakanlığından gerekli izinler alınmış, İstanbul Restorasyon ve Konservasyon merkezinin denetiminde müze de çalışan uzmanlar tarafından kıyafetlerin konservasyon çalışmalarına başlanmıştır. Uzmanlar tarafından yapılacak olan konservasyon çalışmasında aktif ve pasif koruma altında iki yol izlenmesine karar verilmiş, müzenin açıldığı ilk yıllarda kıyafetleri güve ve böcek gibi zararlı haşerelerin yememesi için kıyafetlerin iç kısımlarına konulmuş olan zehirli DDT tozları temizlenmiştir. Zaman içerisinde bu ilaçlar kıyafetleri haşerelerden korumuş ancak astar kısımlarında yer yer sararmalara neden olmuştur. Her kıyafete yapılacak olan işlemler belirlenmiş ve kıyafetlerin ölçüleri alınarak kalıp çıkarma işlerine de başlanılmıştır. Kat çizgisi kırıkları ile eksik kumaşların tamamlanabilmesi için de ihtiyaç duyulan kumaşların dokutturulabilmesi için Marmara Üniversitesi DOBAK Tekstil Laboratuarında kumaşlardan alınan küçük ipliklerin boya analizleri yaptırılmıştır. Alınan sonuçlara göre dokutturulacak kumaş parçaları ile kıyafetlerin eksik olan yerleri destek kumaşlarla kaplanarak bütünleme çalışmaları yapılacak kat kırılmaları giderilerek sergilemeye hazır hale getirilecektir.

Sonuç

Mevlana Müzesi koleksiyonunda bulunan 19 tanesi Mevlâna'ya, 2 tanesi oğlu Sultan Veled'e atfedilen 21 adet kıyafet Konya Mevlâna Dergâhı'ndan Mevlâna Müzesine nakledilmiştir. İlk defa müzenin Kurucu Müdürü Mehmet Yusuf Akyurt bu kıyafetlerin bir iki tanesini Mevlâna'nın elbiseleri olarak Hazırladığı Müze Rehberinde yayınlamıştır. Daha sonra Müzede Müdür olan Mehmet Önder bu kıyafetlerin tamamını yayınlayarak Mevlâna ve oğlu Sultan Veled'e izafe edildiklerini belirtmiştir. Akyurt ve Önder bu kıyafetlerin Mevlâna'ya ait olabileceğini düşünürken hiçbir belge sunmamışlardır. Belki bu nedenle kıyafetler araştırmacıların uzun bir süre dikkatini çekmemiştir. Bu çalışmalardan uzun yıllar sonra Nurhan Atasoy kıyafetlerden bazılarının çizimlerini çıkarmış, hırkaların saraydan hilat veya hediye olarak verilmiş olabileceği üzerinde durmuş, diğer kıyafetlerin de Selçuklu dönemine indirgemenin şimdilik zor olduğunu belirtmiştir.

Müze Demirbaş Defterleri ile Karslı Zühtü Efendi'nin hatıratında yazılı olan bilgiler Mevlevi Tarikatı içerisinde dervişlerin her sabah Mevlâna'nın kıyafetlerini giyerek zikir yapma geleneği ile kıyafetlerin Mevlâna ve oğlu sultan Veled'e ait oldukları görüşünü güçlendirmektedir. Buradaki bilgilere göre kıyafetlerin Mevlâna ve oğlu Sultan Veled'e ait oldukları düşünülmektedir. Mevlana'ya atfedilen kıyafetlerin tamamı oldukça yıpranmışken Sultan Veled'e ait hırka ve cepken oldukça iyi durumdadır. Mevlâna'nın kıyafetleri Zühtü Efendi'nin bildirdiği gelenekten dolayı bu kadar çok yıpranmıştır. Mevlana'ya ait kıyafetlerden sikke ve arakiye aynı şeklini koruyarak dervişlerce kullanılmış cübbe ve entariler aynı şekilde kullanılmamıştır.

Mevlâna Dergâhı'ndan müzeye intikal eden bu kıyafetlerin Mevlâna ve oğluna ait olması Selçuklu dönemi kumaş tarihine de ayrıca katkı sağlayacaktır. Konservasyon tamamlandıktan sonra sergilenmesi de müzecilik için bir kazanım olacaktır.

Not: Makalede kullanılmış olan resimler Mevlana Müzesi arşivinden alınmıştır.

Kaynaklar

ATASOY, Nurhan(2005), Derviş Çeyizi Türkiye'de Tarikat Giyim Kuşam Tarihi, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

BAKIRCI, Naci(2019, Ekim), "Konya Mevlâna Dergâhı'nın 1891 Tarihli Demirbaş Defterleri", Müze - 12, 5-15.

BARIŞTA, Örcün(1996), " Konya Mevlana Müzesindeki Sultan Veled'e Ait Olduğu Düşünülen Gömlek Üzerine", V. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri Bildirileri,S.Ü., Konya, 53-72.

GÖLPINARLI, Abdülbâki (2006), Mevlâna'dan Sonra Mevlevilik, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.

Hâfız Hüseyin Zühdü Efendi(2008), Elsinetü'l-Halk Aklamü'l-Hakk(Halkın Dilleri Hakk'ın Kalemleri)(hzl.A.Nedim Hattap), İstanbul: Argema Basım Yayın.

KARADUMAN, Hüseyin (2005), "Belgelerle Mevlâna Müzesi'nin Kuruluşu", Vakıflar Dergisi, XXIX, 135-161.

Mehmet Yusuf(1930), Konya Asarı Atika Müzesi Muhtasar Rehberi, İstanbul: Alâeddin Klişe Fabrika ve Matbaası.

ÖNDER, Mehmet(1982), "Konya Müzeleri", Müze, I, 1.

ÖNDER, Mehmet(1958), Mevlâna Müzesi Rehberi, İstanbul: Maarif Basımevi.

ÖNDER, Mehmet(1974), "Mevlâna Müzesinde Bulunan Mevlâna'nın Elbiseleri Üzerinde Bir Araştırma", Türk Etnografya Dergisi, XIX, 5-14.

TEZCAN, Hülya(2006), Topkapı Sarayı'ndaki Şifalı Gömlekler, İstanbul: Entegre Matbaacılık A.Ş.

İDİL

EVALUATION OF CLOTHING OF MEVLANA AND HID SON SULTAN VELED AND RECOMMENDATIONS FOR CONSERVATION

Naci BAKIRCI

Abstract

There are 21 clothes belonging to Mevlâna and his son Sultan Veled in Konya Mevlana Museum. These clothes are very valuable in terms of the history of the Mevlevilik Sect and the Turkish Fabric Art. For the first time, these clothes were introduced to the world of science by publishing in 1930 the Museum Guide book, the founding director of the museum, Mehmet Yusuf. After a long break, Mehmet Önder introduced these clothes both in his book and in his separate article. Researchers working on Turkish fabrics have remained from the Seljuk period and approached with doubt that they belong to Mevlana. However, no studies have been conducted to resolve these doubts. After these two studies Nurhan Atasoy, who made many researches and publications on Turkish fabric art, While introducing the Mevlevi clothes in his book introducing the religious orders, he also examined these clothes and took out drawings of some of them, he stated that the cardigans were similar to the cardigans in the Topkapi Palace and that they might have been sent as gifts from the palace. Newly published museum inventory books and the memoirs of Hafız Zühtü Efendi, one of the statesmen who lived in Konya, published new information about these clothes. Under this information, it was tried to reconsider the clothes and introduce early examples and genres of Turkish fabric art. In addition, Mevlevi grandfathers wear these clothes every day in the morning and chanting, there fore we have learned that the clothes are very worn. The maintenance and repair work of these clothes worn by the Museum Directorate has started.

Keywords: Mevlana's Clothes, Seljuk Clothes, Hafız Zuhtu Efendi